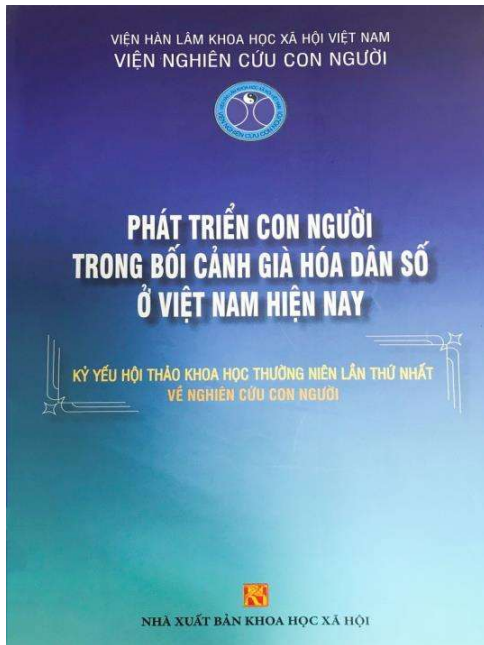

ĐỌC SÁCH

PHÁT TRIỂN CON NGƯỜI TRONG BỐI CẢNH GIÀ HÓA DÂN SỐ Ở VIỆT NAM HIỆN NAY

(Kỷ yếu Hội thảo khoa học thường niên lần thứ nhất về nghiên cứu con người

Viện Nghiên cứu Con người, Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam.

- H. : Khoa học xã hội, 2024, 527 tr.)

Phát triển con người trong bối cảnh già hóa dân số ở Việt Nam hiện nay là cuốn sách tổng hợp những nghiên cứu tiêu biểu từ Hội thảo khoa học thường niên lần thứ nhất được tổ chức vào năm 2023 của Viện Nghiên cứu Con người (Viện). Nội dung cuốn sách đề cập những vấn đề đặt ra cho sự phát triển con người (PTCN) Việt Nam trong bối cảnh tốc độ già hóa dân số ở nước ta được đánh giá là nhanh nhất thế giới. Năm 2023, Việt Nam đã thuộc nhóm 15 quốc gia có dân số đông nhất thế giới, đứng thứ 8 châu Á và thứ 3 khu vực Đông Nam Á. Những năm 20 của thế kỷ XXI là thời kì “dân số vàng” của Việt Nam - tỉ lệ dân số trẻ cao nhất trong lịch sử, thanh thiếu niên chiếm 21,1% trong gần 100 triệu dân -

một lao động chỉ “phải nuôi” một người. Nhưng thời kì “vàng” này lại đang trôi qua rất nhanh. Những người từ 60 tuổi trở lên từ 11,9% dân số năm 2019 đã tăng đến 13,9% năm 2023. Từ năm 2036, thời kì dân số già sẽ bắt đầu, tức là từ lúc đó Việt Nam là một “xã hội già”. Sự thay đổi nhân khẩu học này xảy ra kéo theo một loạt vấn đề xã hội cần có chiến lược sáng suốt để giải quyết.

Không chỉ là kỉ yếu của một hội thảo mà gần giống như một chuyên khảo, cuốn sách phản ánh những kết quả nghiên cứu mới nhất, ít nhiều có thừa kế quá trình nghiên cứu gần 25 năm từ ngày thành lập Viện. Cuốn sách được cấu trúc thành 4 phần.

Phần đầu tập trung giới thiệu về quá trình phát triển và định hướng nghiên cứu của Viện Nghiên cứu Con người, đơn vị tiên phong trong nghiên cứu các vấn đề về Con người và PTCN. Qua gần 25 năm hoạt động, Viện đã không ngừng mở rộng các nghiên cứu từ lí luận đến thực tiễn, xây dựng được uy tín khoa học trong và ngoài nước. Ngoài nghiên cứu các vấn đề lí luận và lí thuyết, phương pháp và phương pháp luận, các quan điểm và

các cách tiếp cận, v.v. Viện Nghiên cứu Con người dự kiến sẽ đi sâu hơn vào một số lĩnh vực đặc thù trong nghiên cứu con người. Chẳng hạn, nghiên cứu thực trạng và sự biến động của vốn con người, tiềm năng con người, đặc biệt là tài năng và nhân tài trong các hoạt động xã hội cụ thể. Về quyền con người (QCN), Viện Nghiên cứu Con người sẽ nghiên cứu và đưa ra các đánh giá về thực trạng bảo đảm QCN, an ninh con người, đặc biệt đối với các nhóm dễ bị tổn thương, v.v. Về giá trị, QCN sẽ được nghiên cứu trong quan hệ với các giá trị chính trị, pháp lý, các giá trị chung của nhân loại, v.v.. Vấn đề chất lượng sống và hạnh phúc con người sẽ được chú ý nghiên cứu ở từng vùng miền và trong từng nhóm người, bên cạnh những nghiên cứu ở phạm vi quốc gia. Việc nghiên cứu định lượng sẽ được tăng cường với những tính toán, đo lường các chỉ số như an ninh con người, vốn con người, chỉ số QCN, chỉ số chất lượng sống và hạnh phúc, v.v.. Đây là những nghiên cứu có ý nghĩa thực tiễn và đang được kì vọng.

Ở phần hai, cuốn sách đi sâu vào phân tích già hóa dân số tại Việt Nam - một hiện tượng nhân khẩu học đang diễn ra nhanh chóng và mang đến những tác động sâu sắc trên nhiều lĩnh vực. Việt Nam, với dân số gần 100 triệu người, đang trải qua giai đoạn “dân số vàng” nhưng đồng thời cũng phải đối mặt với tốc độ già hóa dân số thuộc nhóm nhanh nhất thế giới. Các nghiên cứu trong phần này tập trung làm rõ những thách thức và cơ hội mà già hóa dân số mang lại. Trong khi già hóa dân số là minh chứng rõ rệt về chất lượng sống và tuổi thọ tăng, nó cũng đặt ra sức ép lớn về lao động, hệ thống an sinh xã hội và khả năng thích nghi của xã hội. Những vấn đề như thiếu hụt lao động, gia tăng nhu cầu chăm sóc y tế và sự cần thiết của các chính sách hỗ trợ dân số cao tuổi đều được thảo luận chi tiết.

Hiện tại ở Việt Nam, hầu hết người cao tuổi (NCT) đều sống cùng con cái, các mô hình chăm sóc NCT chỉ phổ biến ở các thành phố lớn và không phù hợp với mức thu nhập của nhiều tầng lớp. Các nhóm xã hội có thu nhập thấp thường không đủ điều kiện để thích ứng với trách nhiệm chăm sóc người già. Sự bền chặt trong quan hệ giữa NCT và con cháu trong gia đình đang bị suy giảm. Trách nhiệm xã hội của cả chính sách xã hội và cả đời sống gia đình đang bị thử thách. Đây chính là vấn đề của nghiên cứu con người trong bối cảnh già hóa dân số ở Việt Nam.

Chủ đề PTCN trong bối cảnh già hóa dân số thu hút được nhiều nhất sự quan tâm của các tác giả. Các bài viết đã bàn đến những vấn đề rất đặc trưng cho PTCN - các vấn đề về đào tạo nghề, tạo việc làm; các thách thức về lao động - việc làm - thu nhập trong tình trạng số NCT tăng; thị trường lao động biến động với sự tham gia rất đặc thù của NCT; sự phân biệt tuổi tác và tiếp cận việc làm; vấn đề chất lượng nguồn nhân lực “trong độ tuổi lao động”; an ninh thu nhập của NCT; mô hình sắp xếp cuộc sống của NCT; vấn đề già hóa lao động trông lửa ở đồng bằng Bắc Bộ; vai trò của cộng đồng, của già làng và của chính NCT trong chăm sóc sức khỏe cộng đồng trong bối cảnh già hóa dân số, v.v..

Phần ba của cuốn sách hướng tới việc phát huy vai trò của NCT trong bối cảnh xã hội Việt Nam hiện nay. Đây là nhóm nhân khẩu học không chỉ cần được bảo vệ mà còn có tiềm năng đóng góp lớn vào sự phát triển chung của xã hội. Các nghiên cứu trong phần này làm rõ thực trạng đời sống của NCT, từ việc chăm sóc sức khỏe, an sinh xã hội, đến mối quan hệ giữa các thế hệ trong gia đình. Trong bối cảnh hiện đại hóa và đô thị hóa, những mô hình chăm sóc truyền thống đang dần suy giảm, đặc biệt tại khu vực thành thị. Cuốn sách nhấn mạnh rằng, để phát huy tối đa vai trò của NCT, cần xây dựng các mô hình chăm sóc cộng đồng, cải thiện điều kiện sống và thúc đẩy sự tham gia tích cực của họ vào các hoạt động kinh tế và xã hội.

Phần cuối cùng mở rộng phạm vi phân tích với những kinh nghiệm quốc tế từ các quốc gia đã sớm đối mặt với già hóa dân số như Nhật Bản, Đức, Hàn Quốc và một số nước Đông Nam Á. Các nghiên cứu so sánh cho thấy rằng, những quốc gia này đã triển khai nhiều mô hình và chính sách sáng tạo, từ cải thiện hệ thống an sinh xã hội, khuyến khích NCT tham gia lao động đến hỗ trợ gia đình trong việc chăm sóc người già. Những bài học từ các quốc gia này không chỉ cung cấp góc nhìn tham khảo mà còn là gợi ý quan trọng để Việt Nam xây dựng các chiến lược phù hợp với điều kiện kinh tế - xã hội của mình.

Phát triển con người trong bối cảnh già hóa dân số ở Việt Nam hiện nay không chỉ là tài liệu nghiên cứu chuyên sâu mà còn là lời kêu gọi hành động đối với các nhà khoa học, nhà hoạch định chính sách và toàn xã hội. Cuốn sách mang đến một cái nhìn toàn diện, đa chiều về những thách thức và cơ hội mà già hóa dân số mang lại, đồng thời khơi gợi sự quan tâm và thảo luận về cách thức Việt Nam có thể thích ứng và phát triển bền vững trong bối cảnh mới. Với tinh thần học thuật và thực tiễn cao, cuốn sách không chỉ đóng vai trò tổng kết mà còn định hướng cho các nghiên cứu và chính sách tương lai.

Xin trân trọng giới thiệu cùng bạn đọc.

Lê Thị Đan Dung